

สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา: วิเคราะห์ในกรอบคิดแบบตะวันตก

อำนวยการ ยัสโยธา

สาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80161
อีเมล: amnuay.yu@wu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นความพยายามที่จะนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์อธิบายโดย ‘ภาษา’ และ ‘กรอบคิด’ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก ซึ่งจะประยุกต์อธิบายโดย 3 กรอบคิด คือ 1) กรอบคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค 2) กรอบคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ และ 3) กรอบคิดเกี่ยวกับภราดรภาพ ในแต่ละกรอบคิดพอจะประยุกต์อธิบายดังนี้

1) กรอบคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค แบบของตะวันตกถือว่า แม้นมนุษย์จะต่างเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ภาษา หรือ สีผิว แต่ก็เสมอกันในฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ เขาจึงไม่พึงถูกเลือกปฏิบัติด้วยมาตรฐานที่ต่ำกว่าฐานะดังกล่าว ส่วนแบบพุทธถือว่าคนทุกชั้นวรรณะ ต่างก็ถือกำเนิดมาจากระบวนการตามธรรมชาติแบบเดียวกัน หาใช่ลิขิตจากอวयวสูงต่ำของพรหมตามคตินิยมแบบพราหมณ์อย่างใดไม่ มนุษย์จึงไม่พึงถูกเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความเชื่อนั้น 2) กรอบคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ แบบของตะวันตกเน้นเสรีภาพที่ปราศจากการถูกครอบงำหรือแทรกแซงโดยอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นเงื่อนไขนอกตัวมนุษย์ แต่แบบพุทธ เน้นเสรีภาพภายใน อันเกิดจากจิตไม่ถูกครอบงำโดยอำนาจของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ถ้าหลุดพ้นจากกิเลสได้

ถือว่าเข้าถึงเสรีภาพที่แท้จริง 3) กรอบคิดเกี่ยวกับภราดรภาพ แบบของตะวันตก
ถือว่าแต่ละคนเป็นเสมือน ‘บุตร’ พระเจ้า ต่างก็เป็น ‘ภราดร’ (ญาติพี่น้อง) กัน
จึงควรได้รับการปฏิบัติต่อกันฉันญาติพี่น้อง ส่วนแบบพุทธถือว่าในสังสารวัฏอัน
ยาวนานนับชาติไม่ถ้วน ย่อมหาได้ยากยิ่งที่จะมีใครคนใดไม่เคยเป็นญาติพี่น้องกัน
จึงพึงปฏิบัติต่อกันฉันญาติพี่น้องเช่นกัน

นอกจากนี้ แบบของตะวันตกมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บนพื้นฐาน
แห่งสิทธิ จึงเน้นป้องกันมิให้ผู้อื่นละเมิดสิทธิของตน เมื่อต่างฝ่ายต่างมุ่งแต่จะป้องกันสิทธิ
กลไกแห่งการป้องกันนั้นจึงกลายเป็นเสมือนกำแพงกันให้แต่ละคนอยู่กันอย่างแยก
ส่วนแบบตัวใครตัวมัน แต่แบบของพุทธเน้นความสัมพันธ์ บนพื้นฐานแห่งความ
เมตตา เมื่อประกอบบุญกุศลใดมา ก็แผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความเมตตา
จึงเป็นเสมือนสะพานทอดเชื่อมให้แต่ละคนหันหน้าเข้าหากันและอยู่กันอย่างรวม
ส่วน

อย่างไรก็ตาม หลักการพื้นฐานสำคัญที่สุด ของพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้อง
สิทธิมนุษยชน คือ มุ่ง รักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเองให้ดีกว่าคนอื่น แล้วจะได้ชื่อ
ว่า ช่วยรักษาผู้อื่น มิให้ถูกละเมิดสิทธิของกันและกันในขณะที่เดียวกันด้วย โดยถือว่า
อตตานํ อูปมํ เกร: ให้เปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นไว้เสมอ-ใจเขา ใจเรา

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, พระพุทธศาสนา

Human Rights in Buddhism: An Analysis by Western Concepts

Amnuay Yussayotha

Division of General Education, School of Liberal Arts,
Walailak University, Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

E-mail: amnuay.yu@wu.ac.th

Abstract

This article is an attempt to apply the teachings of Buddhism for explanation through the language and concepts about Western-style human rights, with three concepts as follows: 1) concept about equality, 2) concept about liberty, and 3) concept about fraternity, each explicable in an applied version below.

1) Concept about equality. It is held in the West that human beings, regardless of nationality, religion, gender, language, or race, are equal in the state of being human. They are not to be treated with prejudice at a standard lower than that of the said state because of the above factors. In Buddhism, it is held that people of all castes are born of the same natural process, and are by no means determined by the god Brahma's bodily parts as prescribed in the Brahman way.

They therefore must not be treated with prejudice out of such a belief. 2) Concept about liberty. The Western concept stresses the kind

liberty free of the influence or interference from the power of the state, this being a condition external to man. In Buddhism, however, internal liberty is stressed, with the mind free of desires, namely, greed, anger, and illusion. Free of these, one is said to have arrived at true liberty. (3) Concept about fraternity. In the West it is held that each individual is like a “child” of God and as such is “fraternal” to another being and ought to be treated as one such. In Buddhism, it is held that through uncountable life cycles it would be well-nigh impossible for human beings not to be related to each other. They should therefore treat each other like relatives.

Furthermore, the West views human relations *on the basis* of rights. Stress is therefore given to prevention of others from violating one’s rights. With everyone keen on the prevention, the mechanism of prevention has become like a wall to separate people, each one caring for himself only. In Buddhism, relations are stressed *on the basis of compassion*. Anyone having made merit shares it with others out of compassion. Compassion is therefore like a bridge linking all together to live as a total whole.

Nevertheless, the most important fundamental principle of Buddhism about human rights is to care for oneself human value effectively and rightly first before simultaneously joining the rank of those who help care for others so that their rights will not be trespassed upon.

Keywords: Human Rights, Buddhism

บทนำ

การนำเสนอบทความนี้ เริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกก่อน ซึ่งประกอบด้วยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกาศใช้โดยสมัชชาสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) และเอกสารที่เกี่ยวข้อง อื่นๆ ทั้งส่วนที่ 'มีมาก่อนหน้า' และ 'มีตามมาภายหลัง' โดยเอกสารที่มีมาก่อนหน้าประกอบด้วยมหากฎบัตรแมกนาคาร์ตาของอังกฤษ (ค.ศ. 1215), คำประกาศเอกราชของชาวอาณานิคมของอังกฤษในอเมริกา (ค.ศ. 1776), ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789) ส่วนที่มีมาภายหลัง ประกอบด้วย ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของเด็ก (ค.ศ. 1959), ปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง (ค.ศ. 1976) รวมทั้งเอกสารประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก ฉะนั้น คำว่า 'กรอบคิดแบบตะวันตก' ในที่นี้ จึงหมายถึงเฉพาะกรอบคิดที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารที่กล่าวข้างต้น

เมื่อได้ 'กรอบคิดแบบตะวันตก' แล้ว จึงศึกษาหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ทั้งจากพระสูตรและพระวินัย (ทั้งฝ่ายของบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน) รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่จำเป็น แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์อธิบายตาม 'ภาษา' และ 'กรอบคิด' แบบตะวันตกตามที่กล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เขียนนำกรอบคิดแบบตะวันตกเป็นตัวตั้ง มิได้หมายความว่ากรอบคิดดังกล่าว เป็นมาตรฐานอุดมการณ์แห่งสิทธิมนุษยชนที่สมบูรณ์แบบแล้วแต่อย่างใด หากแต่เพราะเห็นว่ากรอบคิดนี้เป็นที่รับรู้และเข้าใจกันโดยทั่วไปแล้ว จึงสะดวกต่อการประยุกต์อธิบาย และเหตุที่ต้องใช้คำว่าประยุกต์อธิบายก็เพราะไม่สามารถอธิบายอย่างตรงๆ ได้ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ในโลกตะวันตกกับสถานการณ์ในสมัยพุทธกาล เกิดขึ้นต่างยุคต่างสมัยและต่างบริบท ที่ยิ่งกว่านั้นสมัชชาสหประชาชาติก็บงกักรทางพุทธศาสนาจัดตั้งขึ้นคนละจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ

สมัยชวา ๆ เป็นองค์กรทางการเมือง (ฝ่ายอาณาจักร) จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนระหว่างมนุษย์หลากหลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และสัญชาติในมิติทางสังคมและการเมือง แต่พุทธศาสนาเป็นองค์กรทางธรรม (ฝ่ายศาสนจักร) ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์ให้แก่มวลมนุษยชาติ

อย่างไรก็ตาม แม้สององค์กรนี้จะถือกำเนิดขึ้นคนละจุดมุ่งหมาย แต่ผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำสอง กระบวนทัศน์นี้มาประยุกต์อธิบายกันได้ ประกอบกับผู้เขียนเห็นว่าในสังคมโลกยุคปัจจุบัน นักวิชาการหลายท่านพยายามที่นำกระบวนทัศน์แบบพุทธไปประยุกต์อธิบายศาสตร์สมัยใหม่หลากหลายรูปแบบ เช่น อธิบายรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ พุทธศาสตร์กับสังคมศาสตร์ และพุทธศาสตร์กับประชาธิปไตย เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นต้น ผู้เขียนจึงพยายามที่จะนำกระบวนทัศน์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก มาประยุกต์อธิบายตามกรอบคิดแบบพุทธดูบ้าง ส่วนผู้ใดจะเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร โปรดใช้วิจารณญาณเอาเอง

ประมวลสาระสำคัญของเนื้อหาที่นำมาประยุกต์อธิบาย

อันที่จริง ถ้าพิจารณาตามตัวอักษร พระพุทธองค์มีเคยทรงใช้คำว่า ‘สิทธิมนุษยชน’ คำนี้เป็นวาทกรรมสมัยใหม่ที่ใช้กันในโลกตะวันตกหลังจากที่สมัยชวาฯ ประกาศใช้ปฏิญญาฯ แล้ว อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาโดยสาระ พบว่าคำสอนของพระพุทธศาสนาหลายส่วน ได้กล่าวถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์อยู่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะส่วนที่พระพุทธองค์ทรงต่อต้านเรื่องการแบ่งชั้นวรรณะตามคติแบบพราหมณ์, ส่วนที่หิวยืนยันคตินฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ให้แก่คนในวรรณะต่ำ อีกทั้งยังยอมรับสิทธิสตรีว่าไม่ด้อยกว่าบุรุษ และยอมรับสตรีเข้าเป็นนิกบวชในพุทธศาสนา (ศาสนาพราหมณ์มีเคยยินยอมเช่นนี้มาก่อน) นอก จากนี้ ยังมีเนื้อหาสาระอีกหลายส่วน สามารถนำมาประยุกต์อธิบายตาม ภาษา และ กรอบคิด เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกได้

ถ้าจะย้อนกลับไปพิจารณากรอบคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก โดยเริ่มต้นจาก ‘คำปรารภ’ ของปฏิญญา ฯ พอดีจะประมวลสรุปได้ว่า ปฏิญญานี้ถูกประกาศใช้เพื่อเป็น มาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษย ส่วนใน ‘เนื้อหา’ ของปฏิญญา วางหลักการพื้นฐานไว้ว่า มนุษย์ทุกชาติ ศาสนา เพศ ภาษา และสีผิว มีศักดิ์และสิทธิเสมอกัน พวกเขาจะต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพียงเพราะเหตุแห่งความแตกต่างดังกล่าว (Department of International Organizations, Ministry of Foreign Affairs of Thailand, 1948)

ส่วนในกรอบคิดของปฏิญญาฯ วางหลักเกี่ยวกับสิทธิ ไว้ว่า เมื่อมีข้อพิพาทระหว่างกัน คู่กรณีมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดจริงตามกฎหมาย มนุษย์แต่ละคนมีสิทธิในการถือสัญชาติ สิทธิที่จะสมรสและสร้างครอบครัว สิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิในที่พักพิง สิทธิในการชุมนุมและการสมาคมโดยสงบ สิทธิที่จะเข้าร่วมในการปกครองแห่งประเทศตน ตลอดจนการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมในบริการสาธารณะ สิทธิด้านประกันสังคม สิทธิที่จะทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม สิทธิที่จะได้พักผ่อนและมีเวลาว่าง สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพ สิทธิที่จะได้รับการศึกษาและใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมในประชาคมอย่างเสรี ส่วนที่เกี่ยวกับ ‘เสรีภาพ’ วางหลักไว้ว่า มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพจากการถูกจองจำ กักขัง หรือถูกเนรเทศโดยพลการ เสรีภาพจากการแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว เสรีภาพในครอบครัว ความเป็นอิสระ การส่งข่าวสาร เสรีภาพในการย้ายและเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในความคิด มโนธรรม และศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ส่วนที่เกี่ยวกับ ‘ความเสมอภาค’ วางหลักไว้ว่า มวลมนุษยชาติ ต่างเป็น ‘ภราดร’ กัน จึงไม่พึงถูกเลือกปฏิบัติ หากแต่ให้ปฏิบัติต่อกันอันญาติพี่น้อง (Department of International Organizations, Ministry of Foreign Affairs of Thailand, 1948)

ถ้าจะพิจารณาเฉพาะในส่วนของสิทธิเด็กและสตรี ก็มีการประกาศรับรองสิทธิไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของเด็ก และปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ

ต่อหญิง โดยมีเนื้อหาสืบเนื่องมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปี ค.ศ. 1948 เพียงแต่นำมาปรับเนื้อหาให้เหมาะกับธรรมชาติของเด็กและสตรี

การที่สมัชชาฯ ย้ำเตือนไว้เช่นนี้ เพราะในหลายส่วนของโลกยังคงละเมิดสิทธิเด็กและสตรีอย่างกว้างขวาง โดยอ้างว่าเป็นประเพณีที่มีมาก่อน เช่น การลงโทษโดยวิธี “การปาหิน” (Stoning) กล่าวคือ เมื่อถูกกล่าวหาว่าทำผิดเกี่ยวกับเพศ หญิงนั้นจะถูกนำมาห่อผ้าและฝังครึ่งตัว (เพื่อป้องกันการหลบหนี) แล้วชาวบ้านมาล้อมและรุมปาหินใส่จนตาย นอกจากนี้ ในบางส่วนของโลกมีการลงโทษหญิงโดยเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เช่น นำหญิงมาสวมหน้ากากปิดบังใบหน้า และเขียนตัวอย่างโหดร้ายทารุณในข้อหาหมิ่นเพศสัมพันธ์นอกสมรส ในขณะที่ฝ่ายชายที่ร่วมกระทำการยังลอยนวล ไม่ถูกลงโทษแต่อย่างใด นอกจากนี้ ในบางส่วนของโลก เด็กหญิงถูกฉีดยาให้ตายแล้วนำไปฝัง เพียงเพราะถือกำเนิดเป็นเพศหญิง ซึ่งเป็นเพศที่ไม่พึงปรารถนาของมารดา-บิดา เป็นต้น

ที่เลวร้ายยิ่งกว่านั้น บางประเพณี ทำการขริบอวัยวะเพศเด็กหญิง เพราะเชื่อว่าหญิงที่มีได้ขริบอวัยวะส่วนดังกล่าว เมื่อโตขึ้นอาจมีอารมณ์ทางเพศได้ง่าย เมื่อออกนอกบ้าน และเกิดอารมณ์ แล้วอาจไปมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น ฉะนั้นจึงต้องตัดต้นตอ ‘จุด’ ที่ไวต่อความรู้สึกทางเพศนั้นเสียตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิเด็กและสตรีอย่างรุนแรง

ถ้าจะย้อนกลับมาศึกษาสถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล พบว่าตกอยู่ภายใต้คติความเชื่อแบบพราหมณ์ ซึ่งเชื่อว่าพรหมลิขิตมนุษย์ขึ้นมาต่างชั้นวรรณะ จึงมีศักดิ์และสิทธิไม่เสมอกัน แต่พระพุทธองค์ทรงปรับคติความเชื่อเสียใหม่ว่า โดยสภาพความจริง แต่ละวรรณะถือกำเนิดมาตาม กระบวนการธรรมชาติแบบเดียวกัน (ถือกำเนิดจากช่องคลอดของนางพราหมณ์แบบเดียวกัน) แต่ที่สมมติเรียกให้ต่างกันก็เพราะกรรมหรือทำหน้าที่ ถ้าทำหน้าที่เป็นนักบวชก็เรียกว่า ‘พราหมณ์’ เป็นนักรบก็เรียกว่า ‘กษัตริย์’ ทำมาค้าขายก็เรียกว่า ‘แพศย์’ และถ้าทำหน้าที่รับจ้างทั่วไปก็เรียกว่า ‘ศูทร’ ชั้นวรรณะจึงเป็นเพียงโลกสมัญญา (สิ่ง

สมมุติ) ฉะนั้น ถ้าจะจัดคนให้อยู่ในวรรณะใด ให้ดูที่การกระทำ มีเชื้อชาติกำเนิด

ถ้าพิจารณาโดยภาพรวม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ หลักธรรม กับ หลักวินัย ส่วนที่เป็นหลักธรรม กล่าวถึง ความจริงตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ส่วนหลักวินัย เป็นการนำเอาความจริงจากกฎเกณฑ์ธรรมชาติ นั้น มาประยุกต์ให้เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งพอจะแยกอธิบายดังนี้

1) **หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอาคาริยวินัย** (วินัยสำหรับผู้ครองเรือน) สอนไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ ว่าบุคคลจะพ้นทุกข์ได้เมื่อถึงพร้อมด้วยอิศิลสิกขา, สมาธิ-อิฉิจิตสิกขา, ปัญญา-อิปัญญาลสิกขา ซึ่งหมายถึงการละชั่ว ทำดี และทำจิตให้ผ่องแผ้ว ในเบญจศีล-เบญจธรรม และ ในกุศลกรรมบถสิบ สอนมิให้ล่วงละเมิดในชีวิต ทรัพย์สิน, สามีภรรยาของกันและกัน, ไม่กล่าววาจาละเมิดต่อกัน, ไม่เสพของมีนเมาจนครองสติไม่อยู่แล้วนำไปสู่การละเมิดสิทธิระหว่างกัน ในหลักคิหิ-วินัย สอนให้ประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยปราศจากอคติ ให้ดำรงตนโดยได้ชื่อว่า รักษาตนเอง ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ช่วย รักษาผู้อื่นด้วย ในหลักคำสอนเรื่อง ทิศหก สอนให้รักษาสีลธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างกัน ไม่ว่าจะในหมู่มิตร บิดามารดา ครู อาจารย์ บุตรภรรยา คนรับใช้ ตลอดจนชนิกษุสมณพราหมณ์ โดยเฉพาะการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ได้ชื่อว่าประกอบด้วยกุศลกรรมบถสิบ ย่อมถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เว้นจากการละเมิดสิทธิ อิสระภาพ และเสรีภาพ ภายใต้ศีล-ระเบียบวินัย กฎหมาย กฎกติกา แบบแผนร่วมกับเพื่อนมนุษย์ทั้งหมด

2) **หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอนาคาริยวินัยฝ่ายภิกษุสงฆ์** กำหนดให้พุทธสาวกที่มาจากต่างวรรณะ ต้องเสมอกันโดยวินัย ฉะนั้น 'วินัย' ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องจัดระเบียบสังคมสงฆ์ประดุจจัดดอกไม้หลากสีนานาพันธุ์ให้อยู่ในแจกันเดียวกัน ก็จะต้องสวยงาม พระวินัยจึงถูกบัญญัติขึ้นไว้เพื่อความดีงาม ความผาสุก ความสงบสุขเรียบร้อย เพื่อกำราบคนหน้าด่าน เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว เพื่อป้องกันความเดือดร้อนที่จะมาสู่ในภายหลัง และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งสงฆ์ หรือถ้าจะกล่าวโดยหลักการสิทธิ

มนุษย์ชนก็ เพื่อรักษา รักษาผู้อื่น และ รักษาสถาบันสงฆ์ หรือถ้าประยุกต์อธิบาย ด้วย ‘ภาษา’ และ ‘กรอบความคิด’ แบบตะวันตก ก็เพื่อรักษาสมภาพ อิศรภาพ และเสรีภาพ และป้องกันการละเมิดสิทธิระหว่างกันนั่นเอง

3) หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอนาคาริกวินัยฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ สามเณร และสามเณรี:

ในด้านการคุ้มครองสิทธิเด็กและสตรี ทรงพัฒนาให้ก้าวหน้ากว่าของพรหมณ์ โดย ให้เกียรติยกย่อง รับรองความรู้ความสามารถของสตรี และยอมรับเข้าเป็นนักบวช ในพุทธศาสนาได้ แต่ต้องปฏิบัติตามที่พระวินัยกำหนด ทั้งนี้ เพื่อที่จะ รักษาตนเอง รักษาผู้อื่น และ รักษาสถาบันสงฆ์ หรือถ้าจะประยุกต์อธิบายตาม ‘ภาษา’ และ ‘กรอบความคิด’ แบบตะวันตก ก็เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิระหว่างกันนั่นเอง

นอกจากนั้น เมื่อประกาศพระพุทธศาสนาขึ้นแล้ว ก็ทรงกำหนดให้ในศาสนา นี้ มีองค์ประกอบด้วยพุทธบริษัทสี่ โดยมีเพศชายหญิงเสมอกัน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

4) กระบวนการยุติธรรมในหลักวินัย (การระงับข้อขัดแย้ง ‘อธิกรณ์’ ในหมู่ สงฆ์) แบ่งออกเป็น 1) ‘วิวาธาทิกรณ์’: ขัดแย้งว่าเรื่องดังกล่าวเป็นธรรมวินัยหรือไม่, 2) ‘อนุวาทาทิกรณ์’ ขัดแย้งว่าการประทุพตินั้นต้องอาบัติหรือไม่, 3) ‘อาปัตต-ตาทิ กรณ์’ ขัดแย้งเรื่องการทำคืนอาบัติ และ 4) ‘กัจจาทิกรณ์’ ขัดแย้งเรื่องกิจธุระที่สงฆ์ จะพึงสามัคคีร่วมกันทำหรือทำสังฆกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อมีความขัดแย้งใดๆ เกิดขึ้น จะต้องระงับโดยวิธีพร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้า บุคคล พร้อมหน้าวัตถุ และพร้อมหน้าธรรม ส่วนภิกษุผู้ที่ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะ ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถ รู้เรื่องอธิกรณ์นั้นเป็นอย่างดี และรู้วิธีทำให้อธิกรณ์นั้นระงับ ได้ อีกทั้งยังเป็นผู้หนักในสงฆ์ หนักในธรรม ไม่หนักในบุคคล และเมื่อวินิจฉัยเป็น หนึ่งอย่างใดแล้ว ถ้าคู่กรณีเห็นว่ายังไม่เป็นธรรม ก็สามารถอุทธรณ์ต่อคณะสงฆ์หรือ พระพุทธองค์ต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีหากพระพุทธองค์ทรงพิจารณาว่าถ้าวินิจฉัยไปทาง หนึ่งทางใด อาจก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ ก็จะใช้วิธีที่เรียกว่า “เขญย

ลิกา” (หาข้อยุติโดยเสียข้างมาก) หรืออาจให้ประนีประนอมกัน “ติณวัตถารกวินัย” แทน

กระบวนการระงับอธิกรณ์: มีลักษณะพอที่จะประยุกต์อธิบายตามกระบวนการทางโลก (แบบตะวันตก) ได้คือ ให้ความสำคัญเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยเริ่มตั้งแต่พิจารณาว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษตามที่พระวินัยบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าเป็นเพียง “อาทิกัมมิกิกุชฺ” (The first doer-กระทำความผิดแรก) อันเป็นเหตุให้เริ่มต้นบัญญัติก็ไม่ถือว่าเป็นความผิด ถัดมาพิจารณาต่อไปว่า ครอบงำประกอบภายนอก ของความผิดหรือไม่ คือมีกิกุชฺผู้กระทำ มีการกระทำ และมีผู้ถูกกระทำ และความผิดนั้น ครอบงำประกอบภายใน คือมี “จิตเจือ”(สจิตตกะ-เจตนา) หรือ “ไม่มีจิตเจือ” (อจิตตกะ- ไม่มีเจตนา) หลังจากนั้น พิจารณาต่อไปอีกว่าการกระทำนั้น ได้รับการยกเว้นความผิด/โทษหรือไม่ ซึ่งผู้ได้รับยกเว้นมี 5 ประเภท คือ 1) กิกุชฺไม่รู้ตัวหรือถูกบังคับแต่ไม่ยินดี 2) กิกุชฺบ้าเสียสติ 3) กิกุชฺมีจิตฟุ้งซ่านชั่วขณะ 4) กิกุชฺมีทุกขเวทนาหนักกระสับกระส่ายไม่รู้สีกตัว 5) กิกุชฺผู้เป็นเหตุให้เกิดต้นบัญญัติ (อาทิกัมมิกิกุชฺ-The first doer)

ส่วนในการลงโทษ อาจเป็นโทษอย่างหนัก (อเตกัจฉา) คือ อาบัติปาราชิก เมื่อต้องโทษแล้วขาดจากความเป็นกิกุชฺ จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ ส่วนโทษอย่างกลาง และอย่างเบา (สเทกัจฉา) แบ่งเป็นโทษอย่างกลาง คือ สังฆาทิเสส เมื่อต้องโทษเข้าแล้ว ต้องอยู่กรรมประพฤติวัตร ถึงจะพ้นโทษได้ ส่วนโทษอย่างเบา คือ ฤคัลลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ และทุพภาษิต เมื่อต้องโทษแล้วต้องสารภาพผิดต่อหน้ากิกุชฺอื่น จึงจะพ้นโทษได้

ส่วนวิธีการลงโทษในพระวินัย (นิกคกรรม) มี 6 สถาน คือ 1) ตัชชนียกรรม: ลงโทษโดยตำหนิติเตียน 2) นิยสกรรม: ลงโทษโดยถอดยศ 3) ปัพพาชนียกรรม: ลงโทษโดยไล่ออกเสียจากอาวาส 4) ปฎิสารณีย กรรม: ลงโทษให้ไปขอขมาผู้อื่น 5) อุกเขปนียกรรม: ลงโทษโดยยกออกเสียจากหมู่ ไม่ร่วมสังวาสด้วย และ 6) ตัสสปาปิยสิกการม: ลงโทษโดยการเพิ่มโทษที่มีอยู่เดิม ส่วนจะต้องโทษสถาน

โต ขึ้นอยู่กับความผิดและลักษณะของการกระทำนั้น

ตามที่กล่าวนี้จึงเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมในหลักวินัย ได้ให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีอย่างเต็มที่ จึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่พอประยুক্তอธิบายกันได้ดีกับหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกได้เช่นกัน

คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ประยুক্তอธิบายตาม “ภาษา” และ “กรอบคิด” แบบตะวันตก

จากการศึกษามาแต่ต้นพบว่าแม้ว่าคำสอนของพระองค์มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่ก็สามารถประยুক্তอธิบายโดยภาษาและกรอบคิดแบบตะวันตกได้ โดยสรุปเป็นประเด็นดังนี้:

- 1) แนวคิดสองระบบนี้ตกผลึกมาจากคนละสถานการณ์และคนละประชาคม
- 2) แนวคิดสองระบบนี้มีวัตถุประสงค์คนละจุดมุ่งหมายและคนละมุมมอง
- 3) แนวคิดสองระบบนี้สอดคล้องกับคนละโลกทัศน์ทางปรัชญา
- 4) แนวคิดสองระบบนี้มองการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์คนละความสัมพันธ์
- 5) แนวคิดสองระบบนี้มองการแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนคนละวิธีการ
- 6) แนวคิดสองระบบนี้มีเนื้อหาสาระคนละรูปแบบ
- 7) แนวคิดสองระบบนี้มีสาระพอจะประยুক্তอธิบายภายใต้กรอบคิดเดียวกันได้

ซึ่งจะกล่าวแต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดสองระบบนี้ตกผลึกมาจากคนละสถานการณ์และคนละประชาคม

ถ้าจะพิจารณาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของทางตะวันตก จะเห็นว่าตกผลึกมาจากสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างฝ่ายปกครองกับฝ่ายอยู่ใต้ปกครอง โดยฝ่ายปกครองอยู่ในฐานะเหนือกว่า จึงกดขี่ข่มเหงตามใจชอบ จนฝ่ายอยู่ใต้ปกครองไม่อาจอดทนต่อไปอีก จึงรวมตัวกันต่อสู้จนประสบชัยชนะ และร่วมมือกันกำจัดการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมนั้น แล้วสถาปนาระบบอบการปกครองขึ้นมาใหม่ โดยพวกเขาอ้างว่าอำนาจที่แท้จริงเป็นของผู้อยู่ใต้ปกครอง

เพียงแต่มอบให้ฝ่ายปกครองใช้ชั่วคราว ถ้าเมื่อใดผู้ปกครองใช้อำนาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพวกเขา ผู้ปกครองนั้นก็อาจถูกถอดถอน แล้วเปลี่ยนผู้ปกครองเสียใหม่ได้ ซึ่งสถานการณ์ในลักษณะนี้ เท่ากับเป็นการป้องปรามมิให้ฝ่ายปกครองละเมิดสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองจนเกินขอบเขตนั่นเอง

ในของพุทธ ตกผลึกมาจากการแบ่งชั้นวรรณะตามคติแบบพราหมณ์ ซึ่งเชื่อว่าคนทั้ง 4 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และ ศูทร ต่างก็ถือกำเนิดมาจากอวัยวะ 4 ส่วนของพระพรหม ซึ่งตั้งอยู่ในตำแหน่งสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดเกียรติ ศักดิ์ศรี สิทธิ และหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ของคนแต่ละวรรณะไม่เท่าเทียมกัน โดยคนที่อยู่ในวรรณะต่ำมีอาจโต้แย้งได้ เพราะอ้างว่า ‘นี่คือลิขิตของพรหม’ (ในสำนวนไทยเรียกว่าพรหมลิขิต ตรงข้ามกับกรรมลิขิตของพุทธ) พระพุทธองค์จึงทรงแก้ไขหลักคำสอนเสียใหม่ว่ามนุษย์ล้วนถือกำเนิดมาจากกระบวนการทางธรรมชาติ (จากช่องคลอดของมารดา) แบบเดียวกัน แต่ที่สมมติเรียกชื่อให้ต่างกันเพราะ ‘กรรม’ ของมนุษย์ หรือ การทำหน้าที่ต่างกันเท่านั้นเอง ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้เท่ากับการรับรองสิทธิและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกชั้นวรรณะว่ามีเสมอกันมาตั้งแต่ต้น แต่สมมติเรียกให้ต่างกันภายหลังเพราะ ‘กรรม’ หรือ การกระทำในภายหลัง ที่เรียกว่ามนุษย์ลิขิตแทนพรหมลิขิต

ตามที่กล่าวนี้สรุปได้ว่า “กรอบคิดแบบตะวันตก” ถูกนำเสนอเพื่อให้เหมาะสมกับประชาคมทางโลก ที่ยังอยู่ใน ‘ขรวาสวิสัย’ ซึ่งเต็มไปด้วยการต่อสู้ แ่งแย้ง แข่งขัน เบียดเบียนทำลายและทำร้ายกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง ดังนั้น เพื่อที่จะแสวงหาผลประโยชน์ได้เต็มที่ จึงสร้างกลไกป้องกันมิให้ลงละเมิดสิทธิระหว่างกัน โดยกำหนดให้มีสภาพบังคับแบบเดียวกับมาตรการทางด้านกฎหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรการของประชาคมทางโลกทั่วๆ ไป แต่ในของพุทธ ระดับหนึ่งถูกนำเสนอเพื่อให้เหมาะสมกับประชาคมแห่ง ‘บรรพชิตวิสัย’ ผู้ซึ่งสละแล้วซึ่งโภคทรัพย์และเหย้าเรือน ซึ่งแสวงหาวัตถุประสงค์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ จึงลดการต่อสู้ แ่งแย้ง แข่งขัน ในส่วนของคำสอนที่เกี่ยวกับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ก็มุ่งให้สอดคล้องกับวิถีดำเนินชีวิต

ที่ตีงตามแบบอย่างบรรพชิตเช่นกัน เพียงแต่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับผู้ที่ยังสะสม โภคะทรัพย์ และเสพส่วยผลประโยชน์ที่ไม่ละเมิดความพอดี พอเพียง และความสงบ สุขของมวลมนุษย ณะนั้นประชาคมแบบพุทธจึงเน้นการอบรมสั่งสอนให้เห็นถูกผิด ดีชั่ว ควรหรือไม่ควร มากกว่าที่จะใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายแบบของ ตะวันตก

2. แนวคิดสองระบบนี้มีวัตถุประสงค์คนละจุดมุ่งหมายและคนละมุมมอง

ตามกรอบคิดแบบตะวันตกได้กล่าวไว้ในคำปรารภของปฏิญญาฯ ว่า เนื่องจาก มนุษย์ต่างเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ภาษา หรือสีผิว ดูถูก รังเกียจเหยียดหยาม เอาเปรียบ กดขี่ ข่มเหง รังแก และเลือกปฏิบัติต่อกัน ถ้าปล่อยไว้อาจจะก่อให้เกิดการก ระทำอันป่าเถื่อน และอาจจะลุกลามบานปลายกลายเป็นสถานการณ์รุนแรงได้ ฉะนั้นเพื่อที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างมนุษย์ เพื่อที่จะยืนยันถึงความเชื่อมั่น ในสิทธิมนุษยชน ในคุณค่าของมนุษย์ ในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษสตรี เพื่อบรรลุ ถึงความร่วมมือระหว่างมนุษยชาติ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเคารพในสิทธิมนุษย ชน และเสรีภาพมูลฐานของบุคคลโดยทั่วหน้ากัน จึงประกาศปฏิญญาฯ ขึ้นไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็น ‘มาตรฐานในการอยู่ร่วมกันแห่งมวลมนุษยชาติทั้งหลาย’

ในขณะที่คำสอนของพระพุทธองค์ มุ่งประโยชน์สุขในปัจจุบัน ประโยชน์สุขใน อนาคต และประโยชน์สูงสุด คือ มุ่งเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยในอริยมรรคมีองค์ 8 หรือ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นกระบวนการก้าวไปสู่ความดับทุกข์ มีทั้ง หลัก ธรรม (หลักคิด) และหลักวินัย (หลักปฏิบัติ) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เป็นหนทางดับทุกข์ แต่ถ้าผู้ใดประพฤติปฏิบัติให้ถึงพร้อมด้วยความสมบูรณ์แห่ง อริศีลสิกขา อริจิตสิกขา (ความสมบูรณ์แห่งสมาธิ) และอริปัญญาสิกขา หรือให้ถึง พร้อมด้วยกุศลกรรมบถสิบ โดยไม่ละเมิดสิทธิทางกาย ทางวาจา และจิตใจ ก็จะได้ ชื่อว่าเป็นการ รักษาตนเอง ให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรม ครั้นเมื่อรักษาตนเองได้ดีแล้ว ก็จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น จึงเท่ากับเป็นการ ช่วยรักษาผู้อื่นด้วย คือ ช่วยป้องกันการละเมิด สิทธิมนุษยชนนั่นเอง

จากวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน จึงทำให้แนวคิดสองระบบนี้มี คตินิยมต่างกัน คือ ของตะวันตกถือว่า “ผู้อื่น” (บุคคลภายนอก-รวมทั้งอำนาจรัฐ) คอยจ้องจะละเมิดตัวเรา ฉะนั้น จึงต้องหาทางป้องกันตนเองอย่างสุดความสามารถ โดยเชื่อว่าถ้าแต่ละคนสร้างกลไกป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การถูกละเมิดสิทธิจะไม่เกิดขึ้น จะเห็นว่าหลักการแบบนี้มุ่งแต่จะหาทางป้องกันตนเอง โดยไม่เฉลียวใจว่าตัวเราเองก็อาจละเมิดผู้อื่นได้เช่นกัน คล้ายกับซีไปที่ผู้อื่น แล้วพูดว่า ‘เธออย่าละเมิดฉันนะ’ ในขณะที่แบบพุทธมีคตินิยมตรงข้าม คือชี้มาที่ตนเองก่อน แล้วพูดว่า ‘ฉันจะระวังตัวไม่ละเมิดเธอ’ (รักษาตนเองให้ดีกว่า) เมื่อต่างฝ่ายต่างระวังรักษาตน การละเมิดระหว่างกันก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงสรุปหลักการแบบตะวันตกได้ว่ามุ่งแต่จะหาทางป้องกันตนมิให้ถูกผู้อื่นละเมิด ในขณะที่แบบพุทธ มุ่งระวังรักษาตนมิให้ละเมิดผู้อื่น

3. แนวคิดสองระบบนี้ตั้งอยู่บนคนละโลกทัศน์ทางปรัชญา

แนวคิดแบบตะวันตก สอดคล้องกับโลกทัศน์แบบวัตถุนิยม บริโภคนิยม และกามสุขนิยม ในแง่ที่พยายามปลุกฝังให้ถือเอาความสุขอันเกิดจากการมีวัตถุเป็นที่ตั้ง และสอดคล้องกับโลกทัศน์แบบ ปัจเจกนิยม ในแง่ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิผลประโยชน์ของปัจเจกชนเป็นใหญ่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในแง่ที่ถือว่าการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นเป็นไปในลักษณะของการลงทุน คำกำไร และแสวงหาผลประโยชน์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับโลกทัศน์แบบ เสรีนิยม ในแง่ที่เปิดโอกาสให้แต่ละคนต่อสู้แข่งขันกันอย่างเสรีภายใต้กติกาเดียวกัน โดยรัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงหรือแทรกแซงน้อยที่สุด ซึ่งแนวคิดแบบนี้แม้ดูเหมือนว่าจะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้บางแง่มุม แต่ก็สร้างค่านิยมแบบใครมีเอี่ยวสาวได้สาวเอา แล้วจะก่อให้เกิดปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนบางแง่มุมเป็นเงาตามตัวด้วยเช่นกัน

แต่ในของพุทธ สอดคล้องกับโลกทัศน์ทางปรัชญาแบบมนุษยนิยมและมัชฌิมนิยม ในแง่ที่ประเมินคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ คุณธรรมภายใน คือ ประเมินจากความดี มิใช่ฐานะหรือความร่ำรวย และไม่ปลุกฝังให้ถือเอาความสุขจากการบริโภค

วัตถุประสงค์เป็นเป้าหมาย หากแต่เน้นความสงบสุขด้านจิตใจแทน ดังพุทธภาษิตที่ว่า ‘นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ-สุขอื่นใดจะยิ่งกว่าความสงบไม่มี’ โลกทัศน์แบบนี้ พยายามที่จะปลูกฝังว่า การที่จะเข้าถึงความสุขที่แท้จริงมิใช่การแสวงหาวัตถุให้มากที่สุด หากแต่ลดความต้องการของตนเองให้เหลือน้อยที่สุด ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า เพราะไม่ต้องแก่งแย่งแข่งขันกับใคร เมื่อไม่มีการแก่งแย่งแข่งขัน ก็จะไม่มีการเอาเปรียบ เมื่อไม่มีการเอาเปรียบ ก็เท่ากับไม่ละเมิดสิทธิระหว่างกันนั่นเอง

4. แนวคิดสองระบบนี้มองการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์คนละความสัมพันธ

ตามกรอบคิดแบบตะวันตก มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บนพื้นฐานแห่งสิทธิ คือ แต่ละคนล้วนหวงแหนและพยายามปกป้องสิทธิตน โดยคิดว่าผู้อื่นต่างก็หวงแหนและพยายามปกป้องสิทธิของเขาอย่างเต็มความสามารถเช่นกัน การที่แต่ละคนต่างมุ่งจะปกป้องสิทธิตนได้กลายเป็นเสมือนกำแพงกันให้มนุษย์อยู่กันอย่างแยกส่วนแบบปัจเจกนิยม (Individualism) แต่ในของพุทธ มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บนพื้นฐานแห่งมนุษยธรรม โดยสอนให้แต่ละคนหยิбыื่นความเมตตาให้แก่กัน เมื่อผู้ใดประกอบกุศลใดๆมา ก็แผ่เมตตาให้ผู้อื่นด้วย เมื่อต่างฝ่ายต่างหยิбыื่นความเมตตาให้แก่กัน “ความเมตตา” ก็จะกลายเป็นเสมือนสะพานทอดเชื่อมให้มนุษย์หันหน้าเข้ามาหากันและใช้ชีวิตร่วมกันอย่างรวมส่วน มีสัมพันธภาพ และประสานภาพ (Harmony)

5. แนวคิดสองระบบนี้มองการแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนคนละวิธีการ

ตามแนวคิดแบบตะวันตก เชื่อว่า เงื่อนไขภายนอก (ระบบ) หรือ สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดให้คนดีหรือเลว คำว่า ‘สภาพแวดล้อม’ ในที่นี้ หมายถึงรวมทั้ง สภาพทางด้านร่างกาย เช่น ความอดอยากหิวโหย ความทุกข์ทรมานเจ็บปวด สภาพบริเวณรอบๆที่อยู่อาศัย เช่น ซ่องโสเภณี สนามม้า บ่อนการพนัน แหล่งยาเสพติด สภาพแวดล้อมทางด้านการเมือง เช่น การปกครองที่ไม่เป็นธรรม ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิที่มีเสียง สภาพทางด้านเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำต่ำสูง เช่น คนกลุ่มหนึ่งร่ำรวยและมีทรัพย์สินล้นฟ้า ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งอดอยากแร้นแค้นแทบไม่มีอะไร

จะกิน และไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้เลย ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ก็เช่นกัน คือ แบบตะวันตกมองว่าปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดจาก เงื่อนไขภายนอก (ระบบ) หรือ สภาพแวดล้อมไม่ดี เช่น กฎหมายและผู้ใช้กฎหมายไม่เป็นธรรม ผู้ใช้อำนาจการปกครองและกระบวนการยุติธรรม (รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ใช้อำนาจตามใจชอบ ไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง หรือถ้าพูดตามวาทกรรมสมัยใหม่ ก็เรียกว่าไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล จึงทำให้ละเมิดสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง วิธีแก้ปัญหแบบนี้จึงมุ่ง แก้ที่เงื่อนไขภายนอก (แก้ที่ระบบ) หรือ ปรับปรุงสภาพแวดล้อม โดยหาทางกำจัดการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมนั้น โดยสมัชชาฯ ประกาศให้มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แล้วเชิญชวนรัฐต่างๆ ให้ปฏิบัติตาม พร้อมกันนี้ก็จัดตั้งองค์กรขึ้นติดตามตรวจสอบว่ารัฐใดยังล่วงละเมิดอยู่หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อหามาตรการแก้ไขต่อไป

ถ้าพิจารณาแนวคิดแบบพุทธ ถือว่า เงื่อนไขภายใน (จิตใจ) เป็นตัวกำหนดมนุษย์ คือ คนจะดีหรือเลวย่อมขึ้นอยู่กับจิตของผู้นั้นผ่านวัฒนธรรม การศึกษาที่ถูกต้องดีงามและเพียงพอเป็นสำคัญ ดังที่กล่าวใน *ธรรมบท* ยมกวรรคที่ 1 ว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าใจอันประทุษร้ายแล้วจะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามไปเพราะเหตุฉะนั้น เหมือนล้อเกวียนตามรอยเท้าโคฉะนั้น.

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าใจผ่องใสแล้วจะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความสุขย่อมติดตามไปเพราะเหตุฉะนั้น เหมือนเงาติดตามตัวฉะนั้น (Tipitaka: vol. 25(11: 10) and see Susheep Boonyanupharb: 1990, 83)

ถ้าเมื่อใดที่จิตของเขาถูกครอบงำด้วยกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

และความยึดมั่นถือมั่นแล้ว จะทำแต่สิ่งชั่วร้าย เช่น จิตที่ถูกครอบงำด้วยความโลภ ก็คิดแต่อยากได้ของผู้อื่น จิตที่ถูกครอบงำด้วยความโกรธก็คิดแต่จะปองร้ายผู้อื่น จิตที่ถูกครอบงำด้วยความหลงก็จะคิดแต่ในสิ่งที่ยังมลายและผิดทำนองคลองธรรม แต่ถ้า “จิต” ไม่ถูกครอบงำด้วยสิ่งเหล่านี้ จะคิดและทำแต่สิ่งที่ดีงาม ด้วยเหตุนี้ การแก้ปัญหาแบบพุทธจึงให้ความสำคัญกับ ‘คน’ มากกว่า ‘ระบบ’ คือเน้นความสมัครใจมากกว่าการบังคับ โดยอบรมจิตของคนให้ดีแล้วเชื่อว่าทุกอย่างจะดีตามไปด้วย

ในส่วนของเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนก็เช่นกัน แม้จะยอมรับว่ามีเงื่อนไขภายนอกแบบ ตะวันตกเจือปนอยู่ด้วย แต่ไม่สำคัญเท่าเงื่อนไขภายใน (สภาพจิตไม่มีดี) วิธีแก้ปัญหา จึงต้องเริ่มจากภายใน คือ ฝึกอบรมให้รู้สำนึกและห่วงใยในสิทธิเสรีภาพของตนเอง ก่อน แล้วค่อยแผ่ไปยังผู้ที่ใกล้ชิดและรักหวง และขยายต่อไปถึงคนภายนอกแม้กระทั่งศัตรูว่า ถ้าตัวเรารักสุขเกลียดทุกข์และห่วงใยสิทธิของตนฉันใด ผู้อื่นก็ฉันนั้น เมื่อคิดได้ดังนี้ ก็จะเลิกเบียดเบียนต่อกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่ว่า เมื่อรักษาตนเองให้ดีแล้ว จะได้ชื่อว่าเป็นการรักษา

ผู้อื่นด้วย

6. แนวคิดสองระบบนี้มีเนื้อหาสาระคนละรูปแบบ

ถ้าพิจารณาจากคำปรารภในปฏิญญาฯ แสดงเจตจำนงไว้เพื่อเป็น มาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกัน แต่ถ้าพิจารณาโดยภาพรวม จะเห็นว่าแม้จะประกอบด้วยเนื้อหาทั้ง ส่วนที่เป็น ทางบวก (การให้) และ ทางลบ (การห้าม) แต่เน้นทางลบมากกว่า คือ ห้าม มิให้ละเมิดต่อผู้อื่น ส่วนในทางบวกหรือ การให้ นั้น ถือเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยตรงที่จะต้องให้อยู่แล้ว จึงมิได้นำมานั้นมากนัก แต่ในของพุทธโดยภาพรวม

จะเน้นการให้มากกว่าการห้าม โดยเชื่อว่าเมื่อให้การอบรมสั่งสอน เพื่อรักษาตนเองอย่างดีแล้ว ย่อมได้ชื่อว่าย่ช่วย รักษาผู้อื่น ขณะเดียวกันด้วย ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นต้องเน้นเรื่องการห้ามมากเท่ากับของตะวันตก

7. แนวคิดสองระบบนี้พอจะประยุกต์อธิบายภายใต้กรอบคิดเดียวกันได้

ดังที่กล่าวแล้วในบทความก่อนว่าแบบของตะวันตก ประกอบด้วย 3 กรอบคิด คือ

1) กรอบคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค 2) กรอบคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ และ 3) กรอบคิดเกี่ยวกับภราดรภาพ กล่าวคือ 1) กรอบคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค ถือว่ามนุษย์แต่ละคน แม้จะต่างเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ภาษา หรือ สีผิว แต่ก็เสมอกันในเกียรติและฐานะของความเป็นมนุษย์ ทำนองเดียวกับของพุทธที่ถือว่ามนุษย์แต่ละคนเกิดมา เสมอกันโดยกฎเกณฑ์ธรรมชาติ จึงต้อง เท่าเทียมกันโดยกฎเกณฑ์ทางสังคมด้วย 2) กรอบคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ของตะวันตกมุ่งเน้นเสรีภาพอันปราศจากการถูกครอบงำหรือแทรกแซงจากฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นเงื่อนไขนอกตัวมนุษย์ ในขณะที่ของพุทธเน้น เสรีภาพจากภายใน คือการไม่ตกอยู่ภายใต้วังล้อมของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ถ้าสามารถฝ่าวงล้อมออกไปได้ ก็จะมีบรรลุเสรีภาพที่แท้จริง ฉะนั้น ของพุทธจึงเน้นเสรีภาพทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ 3) กรอบคิดเกี่ยวกับภราดรภาพ ตะวันตกถือว่าแต่ละคนเป็นเสมือน ‘ลูก’ พระเจ้า ต่างก็เป็น ‘พี่น้อง’ (ภราดร) กัน จึงควรได้รับการปฏิบัติฉันทิพี่น้อง ในขณะที่ของพุทธแม้จะไม่สอนเรื่องพระเจ้า แต่ก็สอนว่าในสังสารวัฏอันยาวนานนับชาติไม่ถ้วน ย่อมหาได้ยากยิ่ง ที่จะมีใครคนใดไม่เคยเป็นญาติพี่น้องกัน ดังพุทธพจน์ ที่ว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ไม่เคยเป็นมารดา ที่ไม่เคยเป็นบิดา ที่ไม่เคยเป็นพี่น้อง ผู้ที่ไม่เคยเป็นบุตร ผู้ที่ไม่เคยเป็นธิดา ไม่ใช่หาได้ง่ายในสังสารวัฏนี้...” (Tipitaka. Vol. 16 (451-455,187-189) ฉะนั้น เมื่อเคยเป็นญาติพี่น้องกัน ก็พึงปฏิบัติต่อกันฉันทิญาติพี่น้อง

บทสรุป

ตามที่กล่าวตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าของตะวันตก เป็นความพยายามที่จะรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นอยู่จริงทั่วโลก (What the man is.) ในขณะที่ของพุทธพูดถึง “สิ่งที่ควรจะเป็น” (What the man ought to be.) ฉะนั้น ถ้าจะประยุกต์สองระบอบคิดนี้เข้าด้วยกัน จึงเป็นความพยายามที่จะก้าวออกจาก สิ่งที่กำลังเป็น ไปสู่ สิ่งที่ควรจะเป็น (จาก ‘Is’ to ‘Ought’) ซึ่งสองสิ่งนี้มี

ช่องว่างระหว่างกันพอสมควร แต่ถ้าจะก้าวข้ามไปได้ ทุกฝ่ายต้องเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะยอมรับจุดด้อยในระบบคิดของฝ่ายตน แล้วมองหาจุดเด่นของอีกฝ่ายมา ‘เติมเต็ม’ และใช้ ‘ตัวเติมเต็ม’ เป็นเสมือนสะพานเชื่อมเข้าด้วยกัน แต่ก็มีค่าใช้จ่ายนั้ เพราะกำแพงแห่งแนวคิดยังเป็นอุปสรรคขวางกั้นอยู่

อย่างไรก็ตาม หากทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่อ้อมอ้อมแบบขอไปที หากแต่ทำอย่างนุ่มนวลและสมเหตุสมผล พยายามหลีกเลี่ยงทั้งความคลั่งงิ่ลัทธิและความเฉื่อยชาด้วยความระมัดระวังอย่างละเท่าๆ กัน แล้วก้าวเดินต่อไปโดยปราศจากความเร่งร้อนที่อาจจจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านระหว่างกันได้ ทว่าต้องก้าวเดินโดยไม่หยุดยั้ง ก็จะช่วยผสานสองระบบคิดนี้เข้าด้วยกันอย่างแนบเนียนและนุ่มนวล ก็จะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังและยั่งยืนกว่า

ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ อาจมีผู้สงสัยว่าในหมู่ชาวพุทธเอง ก็ยังละเมิดสิทธิกันอย่างกว้างขวาง จึงเกิดคำถามว่า แท้จริงแล้ว คำสอนของศาสนาพุทธสามารถช่วยแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จริงหรือ? อันที่จริงในประเทศที่นับถือศาสนาอื่น เช่น ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งสั่งสอนในเชิงให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเช่นกัน แต่สถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนยังปรากฏให้เห็นอย่างกว้างขวางเช่นกัน การที่เป็นเช่นนั้นมิได้หมายความว่าหลักคำสอนของศาสนาเหล่านั้นไม่ดี หากแต่เป็นเพราะหลักธรรมคำสอนนั้นยังมีได้ซึมซับเข้าสู่จิตใจศาสนิกชนเหล่านั้นมากถึงขั้นที่จะแปรพฤติกรรมการออกมาเป็นการประพฤติปฏิบัติให้บรรลุตามหลักธรรมของศาสนาได้ หลักคำสอนของแต่ละศาสนาจึงเปรียบเสมือน ‘บันได’ ที่มีไว้สำหรับปีนป่ายไปสู่ที่หมาย แต่ผู้คนมิใช่ กลับเลือกใช้วิธีอื่นที่ไม่เหมาะสม การที่เป็นเช่นนั้นมิใช่เพราะความบกพร่องของบันได หากแต่เพราะไม่รู้จักหยิบฉวยผลประโยชน์จากบันไดต่างหาก

ท้ายที่สุดนี้ มีปริศนาที่น่าจะค้นหาคำตอบ คือ *มาตรฐานอุดมการณ์แห่งสิทธิมนุษยชนที่แท้จริงของมนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร?* เพราะเท่าที่ประกาศไว้ในปฏิญญาฯ ถือเป็นเพียง *มาตรฐานในการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยชาติ* หาใช่

มาตรฐานอุดมการณ์แห่งสิทธิมนุษยชนที่สมบูรณ์แบบแต่อย่างใด และปัญหาถัดมาคือจะสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกอย่างไร จึงจะแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยไม่มุ่งใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเดียว หากแต่ต้องผสมผสานการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมด้วย ถ้าทำได้ ก็จะทำให้ผลยั่งยืนกว่า ในส่วนของพุทธศาสนิกชน ทำอย่างไรจึงจะนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง ถ้าทำได้ก็จะช่วยลดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วน่าจะนำไปสู่สันติภาพอย่างยั่งยืนได้

ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นปริศนาที่น่าจะทำการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบทั้งสิ้น

References

- _____. (2002). *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 (1997)/In the relevant section of Human Rights and National Human Rights Commission Act B.E. 2542 (1999)*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (2007). *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 (1997)/In the relevant section of Human Rights*. Translated by Office of the Council of State. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (2007). *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT). Optional Protocol to the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (2007). *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale Children, Child Prostitution and Child Pornography Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (2007). *Universal Declaration of Human Rights*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.

- _____. (2008). *Convention on Elimination of all Forms of Discrimination Against Women and the Optional Protocol (CEDAW)*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (N/A). *Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (CERD)*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (N/A). *UN International Convention on Civil and Political Rights (ICCPR)*; Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (N/A). *UN International Convention of Economic, Social and Cultural Rights. (ICESCR)*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- Boonyanupharb, S. (1990). *Tipataka for people (Print one complete book)*. 12/999 ed. Bangkok: Mahamakut Buddhist College.
- Butr- Indr, S. (2010). *The Social Philosophy of Buddhism*. 4th ed. Bangkok, Thailand: Mahamakut Rajavijayalaya Press.
- Caste is not caused by fate but depend on duty. (2019). Retrieved from http://worl-history-encyclopedia.blogspot.com/p/blog-page_19.html and <https://pantip.com/topic/36734432>
- Chamrick, S. (2006). *Human rights in Buddhism*. 2nd ed. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- Holcome, A N. (1948). *Human rights in the Modern World*. New York: University Press.

National Human Rights Commission of Thailand. (2007). *Child Protection Act 2003*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.

Phra Thepwethi (Phrayut Prayudho). (1988). *Buddhadhamma_ extended_ edition*, 4th ed. Bangkok: Phutthatham Foundation.

Tipitaka; Thai Version, state series. 45 books. (1982). 4th ed. (In occasion Celebration of Rattanakosin 200 Year). Bangkok: Printing of religion.